

LJUBICA JELUŠIČ*

O kolokvijih, seminarjih in mednarodnih konferencah s področja miru in varnosti v letu 1992

Leto 1992 bo za znanstvenike, ki proučujejo razmerja med vojsko in družbo, zelo plodno, seveda le, če se bodo zmogli odlepiti od večletnih akademskih razprav in če bodo stvarnost vojne na Balkanu jemali kot raziskovalni izziv in izjemno priložnost. Vojna je seveda izziv za vse družboslovce, ne le za vojaške sociologe in politologe, zato bi nas v prihodnje moralo skrbeti, če se v tem fenomenu ne bodo znašli tudi slovenski sociologi, politologi, obramboslovci, antropologi, komunikologi, zgodovinarji, psihologi, socialni delavci. Številni mednarodni simpoziji na temo vojne zaenkrat kažejo le povečan interes vojaških sociologov, obramboslovcev, obrambnih strokovnjakov, mirovnikov in celo pisateljev. V nadaljevanju bomo predstavili tri strokovne sestanke, na katerih so sodelovali tudi slovenski raziskovalci razmerij med vojsko in družbo.

Obramboslovni kolokvij, Pekre, Maribor, 26. in 27. maj 1992

Že konec maja je v spomin na dogodke v Pekrah leta 1991, ko so oklepna vozila JLA obkolila Center za obrambno in zaščitno usposabljanje v Pekrah, kar je bil uvod v kasnejše oborožene spopade med jugoslovansko zvezno vojsko in Teritorialno obrambo Slovenije, potekal v Pekrah in v Mariboru dvodnevni obramboslovni kolokvij na temo Analiza vojne v Sloveniji in na Hrvaškem. Na kolokvijju je sodelovalo 190 obramboslovcev, vojaških in obrambnih ter policijskih strokovnjakov iz Slovenije in Hrvaške. Organizatorji kolokvija so bili Obramboslovno društvo Slovenije, Obramboslovni raziskovalni center Inštituta za družbene vede na Fakulteti za družbene vede iz Ljubljane ter 7. pokrajinski štab Teritorialne obrambe Slovenije iz Maribora. Slovensko vojno so analizirali obramboslovci, ki so bili junija in julija 1991 na odgovornih položajih v TO, v civilno-obrambnih strukturah ter v političnih in družbenih organizacijah, s čimer so sestavili svojevrsten zemljevid bojev in neoboroženih akcij prebivalstva po vsej Sloveniji.

Predstavljanje referatov je potekalo v dveh delovnih skupinah, pri čemer je prva skupina obravnavala vojaške spopade, druga skupina pa civilno obrambo. Tako sta bila prvič doslej enakovredno obravnavana oboroženi in neoboroženi upor vojaški intervenciji na slovenskih tleh. Posebnost kolokvija so bili nastopi nekaterih visokih vojaških poveljnikov slovenskega rodu, ki so bili med slovensko

* Dr. Ljubica Jelušič, docentka na FDV

vojno še pripadniki jugoslovanske vojaške oligarhije. To je bila prva priložnost, na kateri so lahko udeleženci slovenske vojne slišali, kako so bili videti z nasprotne strani. Zanimivo je bilo slišati tudi razmišljanje enega od nekdanjih generalov JLA (Milovana Zorca), ki je vojaško intervencijo obsodil javno že takoj prve dni pohoda enot JLA po Sloveniji. Predstavil je razkroj etičnega kodeksa v vrstah nekdanje jugoslovanske vojske ter občutke visokega vojaškega poveljnika, ko je prisiljen spremljati to razpadanje, in vse, kar lahko stori, je prošnja za upokožitev.

Eno glavnih vprašanj, ki je ves čas spremljalo kolokvij, je zadevalo problem oddaljenosti do dogodkov pred manj kot letom dni. Nekateri uradniki obrambnega ministrstva, posebej tisti, ki se kolokvija niso udeležili, so zbranim v Pekrah odrekli pravico in sposobnosti do korektne analize preteklosti. Sporno je bilo predvsem napovedovanje demistifikacije dogodkov, osebnosti, pojavov in načinov delovanja pri uporabi. Udeleženci kolokvija so znali ceniti tako prispevek oboroženih formacij TO, kot diplomatska in pogajalska prizadevanja slovenskih politikov, informacijski preboj slovenskih medijev ter civilno-obrambno delovanje. Šele mesec dni po kolokviju je mnogim obramboslovcem postalo jasno, zakaj je takšna vsebinska usmeritev kolokvija naletela na odpor in kritike omenjene uradniške nomenklature. Premiki – knjiga pričevanj in dokumentov obrambnega ministra naj bi bila prvi obračun z enoletno zgodovino ter hkrati merilo, po katerem naj bi se cenili in vrednotili dogodki in ljudje tistega časa. Obramboslovni kolokvij je prišel ravno toliko prezgodaj, da je vzbujal sume, in še pravočasno, da je lahko vnaprej relativiziral enostranska merila, pa čeravno samo v strokovni javnosti, kakršno sestavljajo slovenski diplomirani obramboslovci.

Analizo vojne na Hrvaškem so pripravili štirje sodelavci Fakultete za politične znanosti, študija civilne obrambe iz Zagreba (dr. Marko Bešker, dr. Seka Kugler, mag. Siniša Tatalović in Vlatko Cvrtila). Z veliko mero samokritičnosti so, čeprav so nekateri prihajali celo s prve bojne črte, opisali vzroke in tehnologijo vojne na Hrvaškem, opisali odnos prebivalstva do misije UNPROFOR ter predstavili rezultate raziskave med hrvaškimi borci, opravljene večinoma na fronti. Rezultati so izšli v knjigi *Obzorje slobode*, ki sta jo podpisala in samozaložila dr. Marko Bešker in dr. Seka Kugler.

Tretja bialna konferenca združenja ERGOMAS, Toulouse, 2–5. julij 1992

ERGOMAS je evropsko združenje vojaških sociologov in politologov oziroma vseh tistih, ki se ukvarjajo s proučevanjem razmerja med vojsko in družbo. Letošnja konferenca v Toulousu v Franciji je zbrala približno 50 strokovnjakov iz Evrope in tudi iz Združenih držav Amerike. V združenju sodelujejo predstavniki vojaške sociologije iz skoraj vseh evropskih držav, iz nekdanje Jugoslavije pa v raziskavah združenja sodeluje samo Slovenija.

Tokratna bialna konferenca ERGOMAS a je nosila pomenljiv naslov »What structures and functions for the Military in an unstructured world?« (Kakšne strukture in funkcije za vojsko v nestrukturiranem svetu?). Vojna na Balkanu, v kateri igra najbolj umazano vlogo vojska, ki je bila opredeljena kot sila za zavarovanje miru in varnosti, vznemirja mnoge sodobne znanstvenike v svetu. To in pa razpad bipolarizma v svetu sta povzročila nezaupanje v nacionalne vojske in v njihove sodobne funkcije. Razen mirovnikov še nihče ne postavlja vprašanja samega obstoja vojske, toda za večino so povsem odprte ravni njene uporabe in oblike obstajanja. Dilemo iz naslova konference v Toulousu je mogoče torej razu-

meti tudi takole: če vojska mora obstajati in če ni več zunanje sovražnika (svet naj bi namreč bil strukturiran na sovražnike in zaveznike), čemu je namenjena? Primer nekdanje jugoslovanske vojske, ki se ni zmogla preoblikovati drugače kot v ubijalsko notranjo policijsko silo, vzbuja strah in nezaupanje. Iskanje nove misije vojske v humanitarnih in mirovnih akcijah je trenutno najmodernejši način preoblikovanja in tudi relegitimiranja sodobnih vojsk.

Konferenca ERGOMASa je ohranila siceršnjo notranjo ureditev združenja, pri čemer so izstopale predvsem tiste delovne skupine, ki jim uspeva v skupnih mednarodnih raziskavah. Delovna skupina, ki se ukvarja s problemi javnega mnenja in varnosti v Evropi, se pripravlja na vseevropsko javnomnenjsko raziskavo; delovna skupina, ki usklajuje potek mednarodne raziskave o vojaškem poklicu, zbira še zadnje nacionalne podatke; delovna skupina, ki je raziskovala spremembe vrednot in varnostnih usmeritev, je končala z delom – z uspešno primerjalno raziskavo na nemškem in italijanskem zgledu.

Med tridesetimi predstavljenimi referati sta na konferenci vzbujali veliko zanimanja predvsem dve tematiki: 1. nova ruska varnostna doktrina in 2. Slovenija po neodvisnosti – ali varnostne doktrine novih evropskih držav. Referata obeh slovenskih predstavnikov: Antona Grizolda, Nacionalno-varnostne zadeve v novi državi Sloveniji, in Ljubice Jelušič, Zahteve evropske varnosti po neodvisnosti – primer Slovenije, sta bila uvrščena v sam začetek konference, takoj za slavnostnimi govori.

Na konferenci vojaških sociologov je bilo izvoljeno tudi novo vodstvo združenja ERGOMAS – za prihodnji dve leti bo predsednica združenja vojaška sociologinja iz Italije, prof. dr. Marina Nuciari. Združenje je ob tem nekoliko spremenilo terminologijo iz svojega statuta – namesto chairman bo odslej v veljavi chairwoman.

Drugi mednarodni seminar učiteljev za mir s področja Alpe – Jadran, Koper, 19–25. julij 1992

Sredi julijske vročine se je v Dijaškem domu v Kopru srečalo 60 učiteljev iz Slovenije, Italije, Avstrije in letos prvič tudi iz Hrvaške. Mednarodni seminar so organizirale mirovne institucije Mirovni inštitut in Center za kulturo miru in nenasilja iz Ljubljane, ACLI-CEPAS iz Vidma in Alpe Adria Alternativ iz Beljaka ob izdatni podpori vodstva Dijaškega doma iz Kopra, katerega direktor je lani tudi sam sodeloval na podobnem seminarju v Tolminu, ter Zavoda za šolstvo in šport Republike Slovenije. Po začetnih organizacijskih težavah, ki jih je ta sedaj že tradicionalni seminar preživljal lani v Tolminu, je letošnje kopsko srečanje potekalo zelo organizirano, tudi s prevajalci, ki so simultano prevajali v italijanščino, nemščino in slovenščino, pa vendar prisrčno.

Sam seminar se je odvijal na uvodnih plenarnih zasedanjih, kjer sta bila udeležencem predstavljena trenutni politični položaj na tleh nekdanje Jugoslavije ter stanje mirovne vzgoje v treh državah, v Sloveniji, Italiji in v Avstriji. Večina seminarja je potekala v delovnih skupinah. V naravoslovni skupini, ki sta jo vodila prof. Hans Heider iz Beljaka in inž. Ignac Kalin iz Ljubljane, so bili praktično predstavljeni alternativni viri energije, udeleženci pa so si izdelali tudi lastne sončne kolektorje. Čaj, ki so ga skuhalih ob preizkušanju svojih modelov, so morali poskusiti vsi udeleženci seminarja. V delovni skupini za kooperativne igre pod vodstvom mag. Brede Kroflič s Pedagoške fakultete v Ljubljani so se udeleženci

preizkušali v pantomimi, nenasilni komunikaciji in socialnih igrach. Po vzoru na Teater zatiranih so ob koncu seminarja zaigrali tri krajše igre, udeleženci seminarja pa so izbrali najbolj zanimivo, ter jo skupaj z originalnimi igralci poskušali odigrati znova z novimi liki, novimi zapleti in razpleti, vse do razpleta, ki se je zdel vsem prisotnim najbolj sprejemljiv. V skupini za pisanje otroške knjige pod vodstvom mag. Wernerja Wintersteinerja z Univerze v Celovcu in Saša Gazdića z Mirovnega inštituta v Ljubljani je nastajala skupna knjiga v vseh jezikih udeležencev, pri čemer so njeno vsebino sooblikovali tudi prisotni otroci.

Največ zanimanja med udeleženci je bilo za delovno skupino Kako pozabiti na vojno? pod vodstvom dr. Ljubice Jelušič s Fakultete za družbene vede. Glavna misel skupine je zadevala predvsem otroke, vpliv vojne na otroke, zlorabo otrok v vojni ter kako pomagati otrokom, največjim žrtvam vojne na tleh nekdanje Jugoslavije, pozabiti krutosti vojne. Skupina je poskušala enakovredno obravnavati probleme otrok, ki so sredi vojne vihre, potem probleme otrok v izgnanstvu ter tudi nujnost mirovne vzgoje za vse tiste otroke, ki sicer živijo v miru, vendar se bodo morali v vsakdanjem življenju srečati z otroki iz vojne, skratka, kako razviti občutke solidarnosti do begunskih otrok v naši neposredni bližini. Pa vendar je problem begunskih otrok ves čas silil v ospredje, še posebej zato ker sta delovno skupino obiskala direktor Uprave za zaščito in reševanje Bojan Ušeničnik in načelnica oddelka za usposabljanje na isti upravi Zorica Bukinac. Bojan Ušeničnik je predstavil sistem in organizacijo begunskih centrov v Sloveniji, kar je bilo posebej za udeležence iz tujine zelo poučno. Zorica Bukinac je predstavila rezultate raziskave, ki so jo opravili na Upravi za zaščito in reševanje ob pomoči nekaterih slovenskih psihologov med begunci prvega vala, torej večinoma hrvaškimi begunci še konec leta 1991, ter med begunci drugega vala, večinoma muslimanskimi in hrvaškimi begunci Bosne in Hercegovine, spomladi leta 1992. Zanimivo je, da poznata rezultate te raziskave zaenkrat le ozek krog strokovnih delavcev, ki se ukvarjajo z begunci v Sloveniji, ter strokovna psihološka javnost v tujini. Za sodelujoče v delovni skupini je bil to zelo nazoren in zanimiv uvod v obisk begunskega centra na Kozini, ki se ga je udeležilo kar dvajset ali tretjina prisotnih na seminarju. Verjetno je bil ravno ta obisk vrhunec dela v delovni skupini, čeprav smo vsi obiskovalci odhajali pretreseni, žalostni in tudi nemočni. Pretresljive zgodbe in upanje mater, da bi za otroke organizirali vsaj šolo (pa čeprav jih je misel na to spravljal v solze, pomeni namreč, da se pred jesenjo ne bodo vrnili na svoje domove), bomo nosili še dolgo s seboj. V pogovoru s temi materami smo prišli do temeljnega sklopa svoje delovne skupine, da namreč ne moremo pomagati otrokom, da bi pozabili na vojno, dokler ne pomagamo njihovim preživelim staršem preboleti sovraštva in izgube doma in domovine. Delovna skupina je svoje delo končala z razgovorom z Zdenko Bakalar, diplomantko Fakultete za družbene vede in poročevalko Radia Slovenije iz Sarajeva. Opisala je življenje v obleganem Sarajevu in pot sedem tisoč talcev – otrok in njihovih mater iz Sarajeva v znanem konvoju Otroške ambasade, ki so ga srbski teritorialci hoteli zamenjati za težko orožje, in v katerem je bila tudi sama Zdenka s svojimi otroki.

Mednarodni seminar so spremljale različne kulturne prireditve, politična srečanja in obiski: razgovor s koprskim županom Aurelijem Jurijem o ureditvi življenja na dvojezičnem območju, obisk TV-Capodistrie in Radia Koper. Posebej odmeven je bil večer protivojne poezije, na katerem sta se izkazali slovenska pesnica Neža Maurer in znana hrvaška pesnica Božica Jelušič.

Mednarodni seminar učiteljev za mir postaja torej tradicionalen, tematike ne bo zmanjkalo še dolgo let, prihodnje leto naj bi se učitelji srečali na Hrvaškem,

v Gorskem Kotarju, edinem delu Hrvaške, kjer živijo Hrvati in Srbi skupaj, pa se v tokratni vojni niso pobijali med seboj. Med udeleženci pa bo treba počasi začeti pogrešati sodelujoče s področja družboslovja, posebej tistega, ki ga goji Fakulteta za družbene vede. Kako bi sicer bilo mogoče, da je obrambno ministrstvo uradno poslalo svojega predstavnika na seminar, s Fakultete za družbene vede pa ni bilo uradno nikogar? Tudi brez tega seminarja je videti, da se FDV s problemi vojne in njenih posledic ter s problemi mirovne vzgoje kot družboslovne tematike kaj malo ukvarja. Begunce raziskujejo psihologi, o socioloških in antropoloških raziskavah na tem področju še ni nič slišati. Študentje – prostovoljci s pedagoške fakultete in Fakultete za socialno delo že leto dni obiskujejo begunske centre in organizirajo življenje v njih. Na kateri študijski smeri na FDV so že razglabljali o tem in koliko FDV-jevskih študentov je strokovno pripravljenih na ta nov družboslovni izziv? Morda nas bo študijsko leto 1992/1993 presenetilo v pozitivnem smislu!